

Kozakken te Gent – De geschiedenis van Peetje Kozak

VOORWOORD

In de bibliotheek van de Gentse universiteit kan men het dagboek van een zekere DE LAVAL inzien (G10982).

J.F. de Laval, zoals hij naamtekent, was in 1814 stadsbibliothecaris te Gent en kon daardoor de voorvallen in de stad maar vooral op het stadhuis van zeer nabij volgen.

Uit zijn aantekeningen (cursief in de tekst) hebben we alleen deze betrekking hebbende op Peetje Kozak overgenomen.

Na de ondergang van de 'Grande Armée' in Rusland midden januari 1813 kreeg het Franse leger het overal zwaar te verduren. De geallieerden (1) verdrongen Napoleons troepen beetje bij beetje uit alle bezette gebieden. De gelatenheid van de geduldige Belgische bevolking sloeg om in verzet. Ook in Gent begon het te rumoeren en kwamen de burgers in opstand tegen het Franse bewind. De vervroegde oproeping van de dienstplichtigen (conscrits) van het jaar 1814 en de verplichte inlijving van de leerlingen uit het Gentse seminarie deden de laatste sympathieën verdwijnen. (2)

Einde november zag men een menigte Franse ambtenaren, die het oproerige Holland ontvluchtten, in Gent voorbijkomen. De vooruitziende burgemeester Van der Haeghen liet een stadswacht oprichten. Om vertrouwen te wekken deed de prefect zijn echtgenote en kinderen uit Frankrijk overkomen. Maar niets mocht baten, reeds op 18 december veroverden Duitse Ulanen de stad Leuven. Op 1 februari 1814 legerden de verbonden vobr Brussel dat prompt door de Fransen werd verlaten. Napoleon zond zijn 'vieille garde' naar het strijdtoneel en schreef aan hun kommandant; 'Uw tegenwoordigheid is dringend noodzakelijk in België; Brussel is omringd door Russische Kozakken, Hollandse kozakken en ik geloof zelfs door enkele inlandse kozakken'.

Reeds midden januari kregen de Gentse administratieve diensten het op de heupen en schreef De Laval in zijn dagboek; *'Heden vertrokken ook: de administratie der extraordinaire zegels, van het enregistrement; van den droit-réunis; den baron Muguet Varangen, ontvanger generael van 't departement, woonende op het pleyn van S. Pieters, vertrok ook. Den heer chevalier De Zimmer major van het 65e regiment, woonende in de Volderstraete, nevens de afgebroke kerke der Jesuiten, vertrok ook in den avond van dezen dag. De borgerlijke wagt, gezeyd Garde urbaine, nam in den naeruoen den titel van adjointen aen de confrerien, als van ouds, zy patrouilleerden van den 3 1/2 à 4 1/2 uren af, door de stad, al*

was 't dat de ruste niet gestoord wierd; de compagnie der pompiers patrouilleerde insgelijks'.

Als op 1 februari ook de laatste soldaten van het 65e linie de stad verlieten om Brussel te gaan verdedigen (3) nam de burgerwacht de bewaking over van de stadspoorten en de gevangenis (Rasphuis).

Het gepeupel, ziende dat de stad zonder militaire bescherming was, nam de gelegenheid waar om te plunderen. De burgerwacht en de gendarmerie konden het ergste verhinderen.

Rond de middag van 2 februari nam de door de Fransen aangestelde burgemeester afscheid van het schepencollege en liet de zorg over de stad in de handen van schepene Verhegghen. *Den heer maire vertrok uyt de stad 's nagts tusschen 11 en 12 uren, verseld van den heer prefect Desmousseaux, den generaal de brigade Travers, chevalier van 't legioen van eere, die het departement commandeerde, nog eenen generaal en geëxcortiert door een detachement gendarmes d'élite'.*

De aftocht van het Franse leger was nu algemeen en men verwachtte ieder ogenblik de bevrijders aan de Brusselse poort te zien verschijnen.

'... en geheel den dag was er een schrikkelijk geloop van volk naer de Brusselsche poorte, hetgeen al begonst hadde van den 2en naer noen, wel 15.000 menschen waeren er buyten, om de kozakken te zien inkomen, die in Aelst reeds waren en te Dendermonde..., doch alles was gerust en niemand roerde hem; 's avonds om vyf uren arriveerde hier van Aelst d'heer Framasure met eenen brief van den commandant der Kozakken om aen het magistraet te waerschouwen dat zy zouden alles gereed houden zoo van levensmiddelen, fourragen, als anderzins voor 800 mannen, die 's anderdags tusschen 8 en 9 uren 's morgens moesten arriveeren'. De 4de februari werd het geduld dan eindelijk beloond.

*'... van 's morgens vroeg waeren allede borgers op de been om de kozakken te zien inkomen, zo wel ryk als arm, en gingen alle buyten de Keyzerpoort alwaer sedert twee dagen een piquet van de borgerlyke wagt te peerde stond, om 10 1/2 uren kwamen er circa 50 à 60 kozakken voor de poort die met alle teekens van eene onuytsprekelijke blydschap aenveirt wierden; men dede anders niet als schreeuwen en den hoed omhoog werpen; de kozakken deden geduerig hunne mutze af om het volk te groeten; eenige van deze kwamen in de stad langs den Brabanddam meer gedregen van 't volk als door hunne peerden... 4 kozakken kwamen langs de Veldstraete, Koornmerkt en de Hoogpoorte nae het stadhuys, alwaer eene zoo groote menigte volk verzaemelt was, dat men niet eenen appel ter aerde konde werpen...'. De eer werd bewezen door enkele kompagnies burgerwacht en door alle pompiers. De stadsraad was aangetreden in vol ornaat. *'... in het zwart gekleed met eenen rooden sluyer aen en den degen aen de zyde'.**

De binnentrekkende kozakken, waren zo uitermate vuil en smerig dat

ze stonken. Ze reden op kleine ruige maar zeer vinnige paardjes en waren bewapend met lange lansen. Een geweer over de rug, een sabel en twee pistolen aan de heup vervulde hun arsenaal. Ze waren gekleed in lange brede broeken, buitgemaakte Franse uniformstukken en lange mantels. Op het hoofd droegen ze allen een hoge bontmuts. Het contrast met de zeer propere Franse troepen die de stad kwamen te verlaten was zeer groot.

Kort na de middag arriveerde de kolonel Novosinowitz-Menchikoff kommandant van de afdeling kozakken en van een compagnie Pruisische ruiters van de 'Hussards de la mort' die onze stad hadden ontzet. Hij nam de eerbetuigingen van het volk en de buigingen van de stadsraad als de normaalste zaak van de wereld tot zich en haastte zich dan aan de rijkgedekte tafel van de weduwe Van den Hecke, die de eer had hem te huisvesten, plaats te nemen. In de loop van de namiddag kwam het stadsbestuur naar het verblijf van de kolonel op de Kouter om hem de symbolische sleutel van de stad aan te bieden. Zonder verpinken stak Menchikoff het voorwerp in zijn zak.

'De kozakken ondertusschen, bivouakeerden op den Dries buyten de Brusselsche poorte, ten getalle van circa 200 à 300, de stad leverde hun brood, vleesch, stroy, hoy, haver, brandewyn, hout en 20 yzere ketels om te koken, dit belette niet dat zy op de prochie van Ledebergh (waar ze campeerden, en die komt tot aen de stadspoorten), de boeren steeds lastig vielen en alles afnamen wat hun aenstond'.

In het begin logerden de kozakken in open lucht. Ze legden grote kampvuren aan waarrond ze, tussen hun vurige paardjes, sliepen. Koebeesten werden uit weiden en stallen gehaald, geslacht en in kwartieren verdeeld met huid en haar geroosterd. Grote ketels aardappelen overgoten met gesmolten boter en spek verdwenen in hun nooit verzadigde magen. Tijdens en na de maaltijden zopen ze ganse emmers jenever leeg alsof het water was.

De uitbundigheid waarmede de kozakken waren ontvangen sloeg reeds na een paar uren om in vertwijfeling. Overvallen, diefstal, beroving, verkrachting, zelfs van kinderen van 12 en 13 jaar, waren schering en inslag. De soldaten vielen de huizen binnen, waarvan de deuren niet op slot mochten en brulden naar 'snap' voor Schnaps : jenever. Na alles te hebben weggezopen en weggevreten troostten ze de burgers met de enige Vlaamse woorden die ze kenden 'borgemeester betalen'. De overlast die ze bezorgden was zo groot dat op zondag 6 februari een deputatie naar Brussel werd gezonden om te vragen de troepen uit en rond de stad te verwijderen. De delegatie werd vriendelijk ontvangen door generaal Van Boostell die beloofde maatregelen te zullen nemen en mededeelde dat er alleen nog levensmiddelen en fourrage voor de paarden zouden worden opgeëist; *'... doch hoe onverdraegelijk ons deze handelwyze scheen te*

Donkozak in 1815.

(Foto Kon. Legermuseum)

zyn dat het nogtans maer het 1/100.000 paert was van hetgeen de fransche in Duytsland hadden gedaen'.

De 7de februari verlieten de kozakken onze stad en werden ze vervangen door Pruisische troepen. Deze militairen die logement betrokken bij de burgers waren nog slechter dan de Russen. Ze traden op als in Frans bezet gebied tot wanneer een proclamatie van hun generaal De Bulow orde op zaken bracht en zware straffen uitsprak over iedereen die zich te buiten ging.

Op 14 februari kwam, om 9 uur 's morgens, de voorwacht van een Donkozakkenregiment Gent binnenrijden. Dit regiment maar vooral de aanvoerder-eigenaar, kolonel Bygaloff (4) zouden nog lang na hun vertrek in de gedachten van de Gentenaars blijven verwijlen. *'... zy bragten tyding van de komst, ten 2 uren naer noen, van 5 escadrons van hun volk. Deze kwamen alhier op de gezeyde ure binnen en wierden gelogeert op St Pieters (bij de burgers. sic) den kolonel logeerde bij d'heer Kervyn en den major, zynde eenen turk, bij d'heer Meulenaere (den kolonel was genaemd den graaf BOYHALOFF, kolonel eygenaer van 't 1ste regiment kozakken van den Don, oud rond de 80 jaren; hy had zynen zoon bij hem, die cadet was, oud rond de 18 à 20 jaeren'.*

De kolonel Bygaloff was met zijn 80 jaar een interessante verschijning. Een grijze krijger met lange witte baard, nog in goede gezondheid en van wie men zag dat zijn wieg, zoals bij alle kozakken, op de rug van een paard had gestaan. Uit een Aziatische stam komende, ongeletterd en geen enkele vreemde taal sprekend, had hij steeds een Poolse Jood aan zijn zijde die terzelfder tijd als tolk, secretaris en stafchef fungeerde. Hij had steeds 31 paarden in zijn gevolg. Een van zijn stokpaardjes was alle dagen van kwartier te veranderen om zo steeds aan een andere rijk gedekte dis te kunnen aanzitten. Het duurde niet lang of de Gentenaars, gekend om het geven van bijnamen, noemden de vinnige oude kommandant 'Peetje Kozak'.

Van bij zijn aankomst nam de kolonel het bevel over de stad op zich en volgden de meest bizarre bevelen elkaar op. Niemand mocht de stadspoorten uit zonder toelating. *'... zelfs de groenzeliere die dezen morgen binnen waeren gekomen, mogten niet uytgaen zonder paspoort'.*

Bij enkele bezoeken aan de gevangenis gaf hij bevel willekeurige gevangenen vrij te laten. Ook zal hij er geen graten in grote eetmalen te geven waarop hij steeds veel gasten uitnodigde maar waarvan de kosten moesten worden gedragen door de stadskas.

De kozakken van het nieuwe regiment waren niet beter dan hun voorgangers, misschien zelfs nog een tikje slechter. Er waren opnieuw een masse klachten waarop Bygaloff besloot zijn manschappen in de kazerne op St Pieters onder te brengen. Maar vanzohaast zijn mannen zagen dat hun tafel en bed niet meer waren gedekt keerden ze nog dezelfde

avond bij hun oude gastgevers terug. Vele burgers verlieten de stad om van de lastige bevrijders verlost te zijn.

De geallieerden hadden ondertussen de ganse omgeving van Gent veroverd uitgenomen de versterkte plaats 'Sas-van-Gent'. In 1794 door de Fransen ingenomen was deze nadien door de militaire ingenieurs stiefmoederlijk behandeld. De bewapening bestond uit 5 kanonnen, waaronder nog een antiek stuk uit gietijzer. Ook de affuiten waren in slechte toestand. De plaats werd verdedigd door een detachement van het 65e linie-regiment met een sterkte van 166 man waaronder 5 officieren.

Op 17 februari stuurde Bygaloff een brief aan kommandant Bout de Charlement (5) bevelhebber van Sas-van-Gent, waarin hij deze uitnodigde de vesting over te geven. De drager van de boodschap kwam 's avonds terug met het antwoord *'dat indien kolonel Boyhaloff met genoegzame magt voor de plaets hem begaf en bemagtigt was om eene deftige kapitulatie te teekenen, hij commandant in dit geval hem geëert zoude agten de plaets in handen van zoo eenen held als den kolonel te geven...'* Hij voegde er nog onder P.S. aan toe *'... dat hy denkt dat de kolonel niet onwetende is dat hij commandant door middel van sluyzen in de stad begrepen een groot deel land aldaer rond gelegen, zal onder water stellen; dat hy het niet heeft willen doen voor zyne verdediging, en dus hoopt, gedwongen zynde, eene eerlyke capitulatie te bekomen'*.

Van zo haast de kolonel dit bericht ontvangen had liet hij affichen drukken waarvan hier een vrije vertaling; (6) 'De kolonel graaf de Bygaloff, eigenaar van het eerste regiment Don-kozakken, laat de inwoners van de stad Gent verwittigen dat hij zich morgen om zeven uur in de morgen naar Sas-van-Gent begeeft om er de kommandant te verplichten te capituleren of om zich meester te maken van de plaats; hij geeft de verzekering dat deze tocht niemand zal blootstellen aan enig gevaar en dat men het ganse gebeuren veeleer mag aanzien als een pleziertocht. Gedaan te Gent de 17 februari 1814 (g) de Bygaloff (7).

Op 18 februari 's morgens om 8u30 vertrokken dan 250 kozakken, de kolonel op kop, naar Sas-van-Gent. Vele burgers volgden hem op de voet nieuwsgierig om wat er ging gebeuren. De vrije schippers, die reeds vanaf de eerste dag van de bevrijding geijverd hadden om terug aansluiting bij Oostenrijk te bekomen, kwamen met 200 man naar het stadhuis en eisten wapens. Na weigering door het college en door tussenkoms van adjunct Huyttens vertrokken ze zonder moeilijkheden. Buiten de 250 kozakken, de 200 schippers en de vele nieuwsgierige Gentenaars hadden er zich onderweg nog een duizendtal met alle mogelijke voorwerpen gewapende boeren bij de groep aangesloten. Bij aankomst reden de kozakken een paar rondjes rond de versterkte plaats van waaruit enkele 'obligatoire' schoten werden gelost zonder iemand te treffen. Rond 3 uur in de namiddag gaf de kommandant het fort zonder slag of stoot over.

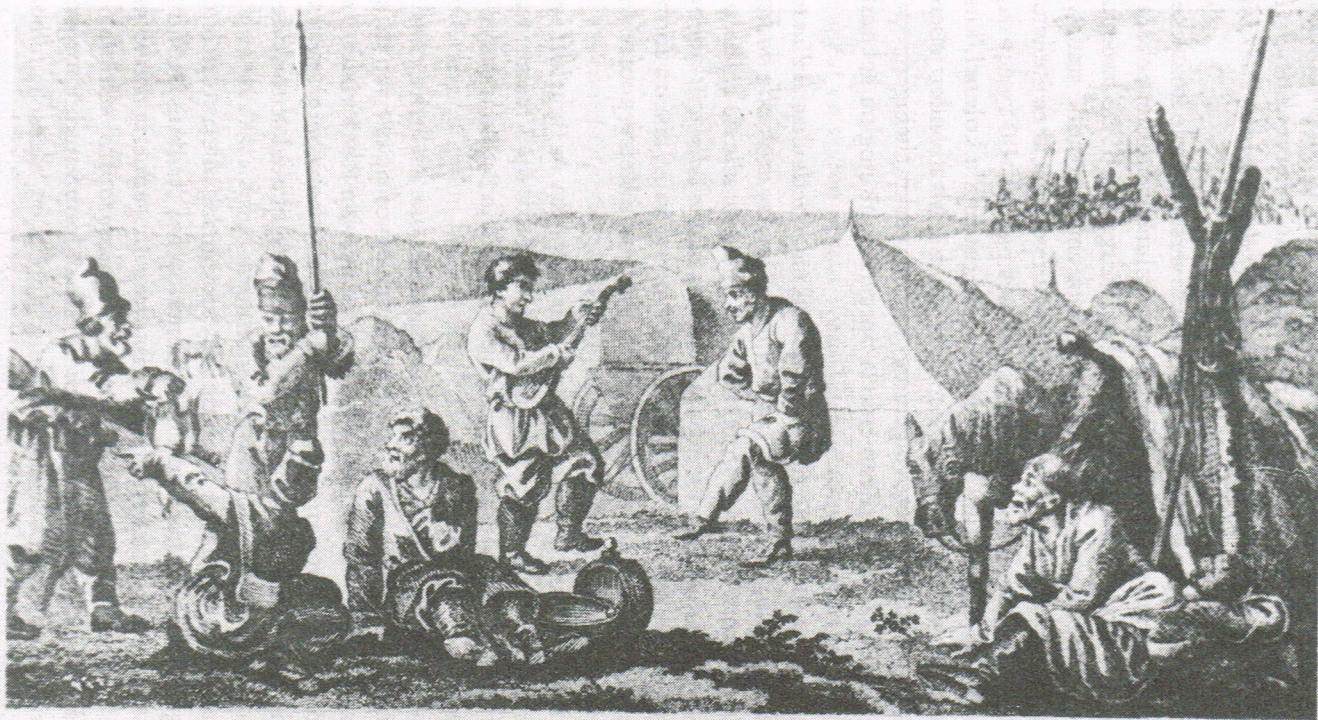
Het dagblad 'L'oracle' van 21 februari bloklettert 'De 18e om drie uur in de namiddag heeft het Sas-van-Gent zich overgegeven aan de geallieerden. De bezetting is van groot belang voor ons land aangezien de versterking een gemakkelijke verbinding geeft met Holland en zelfs met Eng-land langs het eiland Tergoes (8) reeds door onze troepen bezet want het is gekend dat de Franse oorlogsbodems ongestraft patrouilleerden op het stuk Schelde tussen het eiland Walcheren en de batterijen van Breskens'. In de loop van de avond kwam de zegevierende kolonel de stad Gent ingereeden met aan zijn zijde de verslagen (sic) kommandant Bout. Enkele dagen nadien gingen ze, arm in arm, een voorstelling in het theater bijwonen. De gevangen genomen Fransen kwamen in de loop van de avond van 19 februari in onze stad. Ze mochten allen naar hun vaderland terugkeren mits te beloven gedurende één jaar en zes weken geen wapens meer op te nemen tegen de geallieerden (9). Op 21 februari werden de buitgemaakte wapens tentoongesteld op het Recolettenplein.

'... 2 metaele stuks 4 ponders, 1 dito van yzer 12 ponden; 4 tonnen poer, 1 dito kogels; 1 dito ballen, den kolonel dede de affuten van de metaele kanonnen repareren ten koste der stad...' Op 23 februari werden 2 kanonnen naar Brussel gestuurd als oorlogsbuit voor het legerkorps. De andere geschutstukken bleven, na herstelling op kosten van de stad, eigendom van Bygaloff.

Om aan te tonen dat de kolonel, niettegenstaande zijn hoge ouderdom, niet seniel was geven we hier graag een vertaling uit het Duits van een brief aan : 'den Herrn Herzog Graf von Weimar. Herr Graf, ik heb uw brief met de grootste vreugde ontvangen, waaruit ik verneem dat U de goedheid zult hebben aan Zijne Majesteit de Keizer Allexander en aan de koning, verslag te geven niet alleen van mijn verdiensten maar ook over mijn eer, aangezien ik reeds van in het jaar 1799 in dezelfde graad ben, zo te zeggen vijftien jaar, zo bid ik de heer Graaf mij niet te vergeten. Ook heb ik de eer U bekendheid te geven en mijn moedige officieren aan te bevelen die onder de muren van de vesting Sas-van-Gent hun leven hebben gewaagd (sic) en de Fransen hebben gedwongen zich over te geven... enz... enz...

(g) N.N. Bygaloff

Op 27 februari bereikt het bericht de stad dat generaal Maison een uitval heeft gedaan vanuit Lille aan het hoofd van 8 à 9000 man en opmarscheert naar Kortrijk. *'Alles was in onruste in de stad van den morgen vroeg, door 't geduerig over en weder loopen van deze troupen, de welke raedeloos waeren, doordien den kolonel te Sas van Gend was; den alarm vermeerderde wanneer hier binnen kwamen langs de Petercellepoorte een detachement van circa 50 hulanen die den weg van Kortrijk in dry uren tyds gedaen hadden en hun gingen posteeren buyten de Keyzerpoorte, men riep*

Almanach de Gotha 1813.

Bivouac de Cosaques.

Musée royal de l'Armée.

alle de voorposten en brandwagten binnen, en een detachement kozakken was reeds de maere aen de kolonel gaen draegen, die alhier tusschen 3 en 4 uren naer noen binnenkwam en seffens reed tot aen het hammecken buyten de Petercellepoorte (op de prochie Ste Denys, kalsyde Kortryk) met een piket kozakken; hij keerde tegen den avond weder binnen en de rust wierd hersteld in de stad'.

De opmars van de Fransen werd gestuit maar verschillende kozakken hadden van de chaos gebruik gemaakt om te plunderen. Een zekere burger Van de Woestijne werd door 2 kozakken uitgeschud. De twee hadden geen geluk want ze werden vastgenomen door een patrouille stadswachten. Bygaloff nam de gelegenheid waar om een voorbeeld te stellen. Voor het voltallige aangetreden regiment liet hij het paar elk 80 zweepslagen toedienen. Na de bestraffing kropen de beide tot bij de kolonel, kusten zijn knieën en dankten hem voor de lichte straf !! Maar ondertussen bleven de pesterijen duren. Berovingen, gevechten, verkrachtingen, opeisingen waren dagelijkse kost. Geen enkele burger kwam nog na het vallen van de duisternis uit zijn woning.

Dan ineens grote opluchting onder de bevolking. *'Heden om 12 uren vertrokken alle de troupen die hier waeren naer Deynze, zelf alle de kozakken met den kolonel Boygaloff; zij naemen met hun alle de zieke en gekwetste die hier waeren; er blijft niemand als eenen adjudant-majoor'.* Maar mooie liedjes duren niet lang en in de avond van 9 maart zijn ze daar terug met dit verschil dat de troepen buiten de Keizerpoort in tenten en schuren worden ondergebracht (10).

'L'oracle' van 12 maart gaf melding van een rapport van Bygaloff waarin hij zegt de Fransen te hebben verslagen te Harelbeke op 7 maart, waarna hij ze heeft achternagezet tot Kortrijk waar hij de 8ste om 4 uur 's morgens introk.

Ondertussen verhuisde de kolonel bijna dagelijks van kwartier en gaf overal eetmalen liefst op kosten van zijn gastgevers of op die van de stad. De 15e maart tijdens een bijeenkomst der kamer van Rhetorika op de Houtlei boden de Fonteynisten in de herberg 'Parnassusberg' de kozakkenleider het medebroederschap aan. Uit erkentelijkheid schonk deze laatste aan de kamer zijn portret in miniatuur.

Op 25 maart had de kolonel, voor de zoveelste maal, alle autoriteiten uitgenodigd op een banket in de Ledekamer op het stadhuis. Rond 2 uur in de nacht werden de gasten opgeschrikt door *'... geduerig aankomende estafetten medebrengeende dat de fransche in overgrootte menigte of magt reeds uyt Ryssel waeren getrokken'.* In de loop van de morgen van 26 maart riep de nieuwe burgervader de schippers en 'vleschauwers' samen en hij nam *'gezaementlyk met den kolonel de resolutie van zig te wapenen en de stad te verdedigen, alhoewel dat er maer circa 100 kozak-*

logeerd was in het pensionnaat. Ondertussen was Gent voor de zoveelste maal bezet door de Fransen. Generaal Maison legde onze stede een brand-schatting op van 1.000.000 frank. De burgers leden weer erg onder de nieuwe bezetting; *'... immers alle moetwilligheden pleegden zy, die de kozakken, daer men ze afgeklaegt had, nauwelyks gedacht hadden, en op het duyzendste paert niet hadden gedaen'*. De overlast was zo groot dat Maison het nodig vond zijn soldaten persoonlijk toe te spreken en strenge straffen in het vooruitzicht te stellen voor al degenen die de burgers tiranniseerden. De generaal gaf ook een dagorder uit waarin hij benadrukte dat *'... de inwoners van Gent Fransen zijn en dat men ze niet anders mag behandelen, eerder moet men ze beklagen, omdat ze onder de knoet van de vijand hebben moeten leven... enz... enz...'*

Verder zou iedereen die de burgers nog lastig viel voor het krijgsgerecht gebrächt worden.

De geallieerden hadden zich opnieuw georganiseerd en gingen in de tegenaanval. Het 1ste Korps van Maison had geen reserven meer en kon de stoot niet opvangen. In de nacht van 29 op 30 maart begonnen de Franse troepen Gent te verlaten. Niettegenstaande de bewering van de generaal dat wij Fransen waren werd alles wat niet te heet of te zwaar was meegenomen. In de plaats lieten zij hun talrijke gekwetsten achter die over alle hospitalen en kloosters verspreid lagen. De 30ste om 7 uur 30 in de morgen kwamen de kozakken met aan het hoofd het niet dood te krijgen 'Peetje' hun oude kwartieren bezetten.

Ze kwamen; *'... al sturmende in de stad ten getalle van circa 200, en hier en daer nog verscheyde fransmans gevangen nemend, meest alle hulanden, eenen van dezen tegenstand biedende wierd dood geschoten aen de pompe aen St Pieters-Spriete'*.

Zo waren we voor de tweede maal en nu voor goed van de Fransen verlost. *'De fransche werden van zeer naer in hunnen aftogt gevolgd door de kozakken, die weynig in getal, en van een groot getal jongens van het gespuys der stad, waer van er twee zig zoo verre begaven, dat zy gekwetst wierden door het geduerig schieten der fransche, den eenen aen zynen vinger, den anderen aen zyn been, den eersten wierd van den graef Boyhaloff getroost met 80 franks'*.

Op 31 maart werden kommissaris Volbracht, de portier van de Petercellepoort en deze van de Keizerpoort gevankelijk naar Brussel overgebracht. De eerste portier om de poort niet te hebben gesloten, de tweede om ze te vroeg te hebben gesloten zodat de kozakken niet konden vluchten en zo in gevangenschap kwamen; *'... ze waeren fransche van natie'* is de kommentaar van De Laval.

2 april; *'Heden om 5 uren vertrek van hier den graef Boyhaloff met zyn regiment kozakken langs de Petercellepoort nae Berghen in Henegouw, hy had voor zyn vertrek alle den overigen wyn genomen in 't Sas van*

ken in de stad waeren', (een detachement van 100 kozakken, bevolen door de zoon Bygaloff was op 20 maart vertrokken naar Watervliet — zie 'L'oracle' van 23 maart. *'Hierop liep alles overhoop; men had gene zekere tydinge en de onruste was in alle de gemoederen want niemand konde gelooven dat het mogelyk zoude zyn dat de fransche tot hier zouden komen'*).

Wat was er ondertussen aan Franse zijde gebeurd? Na te zijn teruggedrongen tot in Lille had Napoleon zijn overblijvende troepen gereorganiseerd. Ongeveer 7000 man van het 1ste korps onder bevel van generaal Maison begonnen de tegenaanval in de vroege morgen van 25 maart met het doel Antwerpen te ontzetten. De opmars liep vlot van stapel en na reeds dezelfde dag Kortrijk te hebben ingenomen stonden de Franse voorposten op 26 maart rond de middag opnieuw voor de Gentse poorten.

Om 12 uur vluchtten de nieuwe burgemeester Lens en andere hoogwaardigheidsbekleders uit de stad richting Aalst. De fris benoemde plaatskommandant Polis (11) en een groot deel van zijn staf hadden het gevaar onderschat en waren te laat vertrokken. Buiten de Keizerpoort werden ze door Franse lansiers, die langs de overzet aan het Strop tot daar waren genaderd, gevangen genomen. Om 1 uur 30 's namiddags stormden de voorposten de Gentse poorten door en heroverden de stad.

Kolonel Bygaloff die geen haast scheen te hebben werd in de Zonnestraat verrast terwijl hij te paard wilde stijgen. *'... den graef dan, die blijven staen was, nam zyne mutse af, riep houra Kayser Alexander, en met zynen gezelschap stuerende de Keyzerpoorte uyt en ontkwam het'*. De meid van de kolonel werd gevangen genomen op de Kouter, waar ze gereed stond om te vertrekken. Ze werd *'naer de hoofdwagt geleyd, alwaer men haer afnam 150 Napoleons en 50 Louisen die zy by haer had'*.

Ondertussen kwam het gros der Franse troepen de stad binnen en namen enkele gekwetste kozakken gevangen. Kanonnen werden in stelling gebracht, de poorten werden bezet en ongeveer 4200 man namen stelling en bivakkeerden buiten de Dampoort.

De generaal Maison met zijn staf namen intrek in het hotel 'des Pays-Bas' op de Kouter. De stadstresorier Papelen die nagelaten had te vluchten met de stadskas zag zich gedwongen een half-miljoen frank aan Maison te overhandigen, geld waarmee deze zijn soldaten de achterstallige solden uitbetaalde. De snelheid waarmee de Fransen de stad hadden ingenomen werd toegeschreven aan verraad. Bygaloff had bevolen het ijzeren hek van de Petercellepoort te sluiten waarna de portier hem de sleutels persoonlijk moest komen overhandigen; *'... 't geen hy dede, maer hoe het is of niet, de grille bleef open en den graef had den sleutel in den zak, dus hadden de fransche geen den minsten tegenstand om in de stad te komen'*.

De kozakken hadden zich teruggetrokken op Melle waar de kolonel ge-

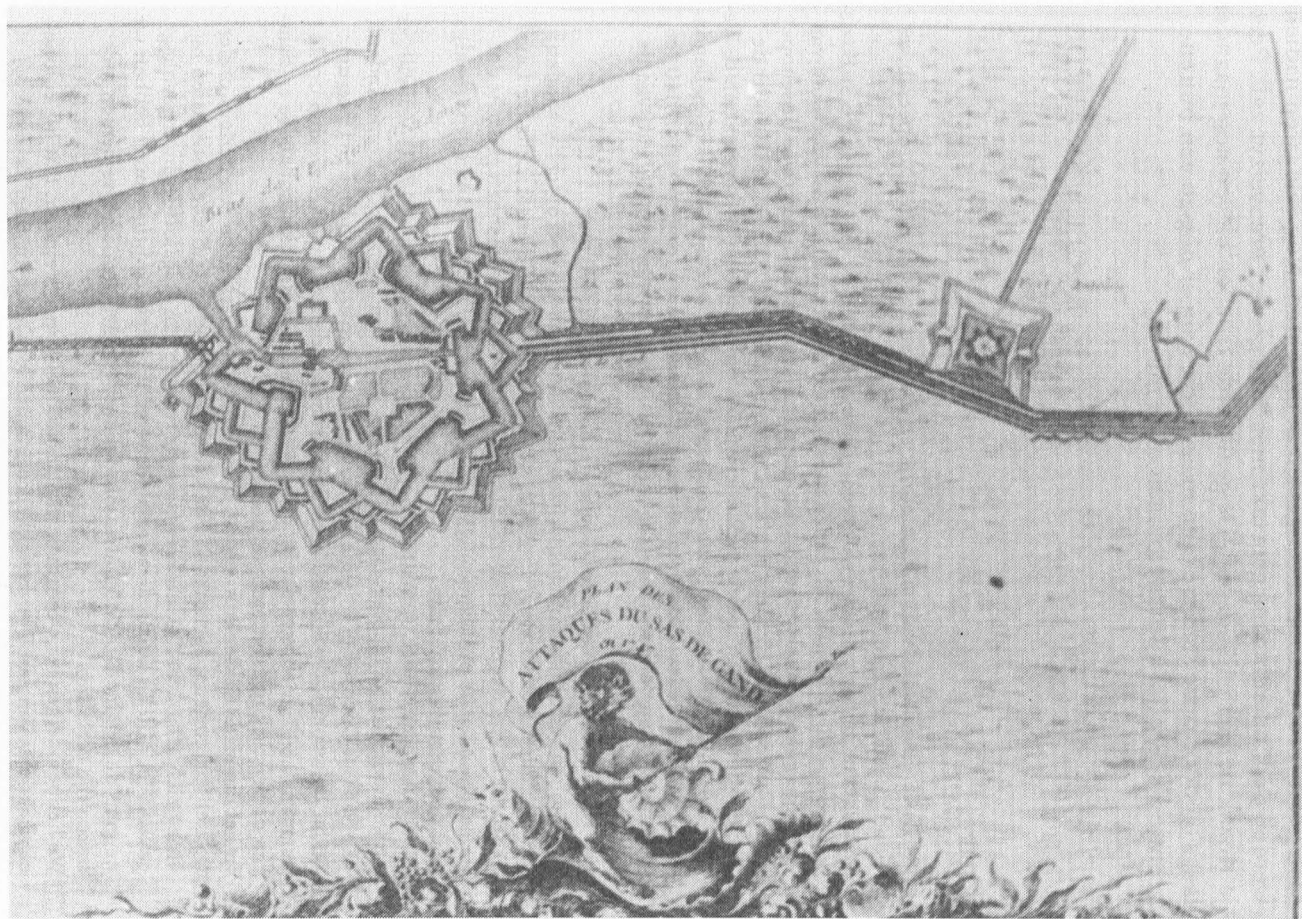
Gend, aen het volk doen uytdeylen en geld gezaeyd voor hun, hy was immers zeer bemind en eenieder zag hem met het gemoed vervuld vertrekken'.

Of hij wel zo 'zeer bemind' was door iedereen betwijfelen we zeer sterk. Men heeft 'Peetje' nooit meer gezien in onze stad. Nog vele jaren nadien werden de kinderen bang gemaakt met 'ao's ge niet braove zyt zalk Peetje Kozak ne kier gaon haole'. De geallieerde troepen bleven nog maanden langs en door onze stad trekken maar nooit nam er nog zo een buitenbeentje als 'Peetje' kwartier binnen onze muren.

ROGER VAN AERDE

NOTEN

- (1) Rusland, Engeland, Pruisen, Oostenrijk en Zweden hadden een 'Europeesch verbond' tegen Napoleon gesloten.
- (2) In afspraak met hun leraars weigerden de seminaristen de diensten in de St Baafskathedraal bij te wonen. Als reden gaven ze op niet te willen deel uitmaken van een afgescheurde kerk (eigenlijk lag de fout bij een ruzie tussen twee bisschoppen). Op 25 juli 1813 roept prefect Desmousseaux de 193 leerlingen onder de wapens om te dienen in drie artillerieregimenten gelegen in de kazematten te Wazel. Verschillende levieten bezwijken er aan ziekten. In een van de zijkapellen in de St Baafskathedraal kan men een triptiek bewonderen, opgericht in 1840 ter herinnering aan deze seminaristen die in ballingschap stierven. (Zie gids van de kathedraal).
- (3) Op 12 januari 1814 telde het Gentse garnizoen nog 2.900 man.
- (4) We hebben verschillende schrijfwijzen voor de naam van de kolonel gevonden; BOGALOFF, BOYHALOFF, BYCHALOW, BICHALOFF enz... Zelfs De Laval gebruikt in zijn dagboek 3 verschillende schrijfwijzen. We hebben gedacht dat de naam onder de proklamatie van 17 februari 1814 (zie verder in het verhaal) wel de meest juiste zal zijn.
- (5) BOUT Antoine, Fidel, Armand geboren te Parijs op 21 januari 1761. Vrijwilliger op 8 september 1792. Gekwetst tijdens het beleg van Duinkerke. Kommandant van Sas-van-Gent vanaf 3 januari 1797 tot aan de overgave. 3 mei 1815 terug onder de wapens. Op rust 30 oktober 1816, naar de eeuwige jachtvelden op 24 augustus 1817. Men zegt dat hij gehuwd was met een lieflijke Hollandse en daarom de versterking niet heeft verdedigd.
- (6) In het dagblad 'La Gazette' van 25 december 1927 verscheen een bericht onder de titel 'Un curieux document'. Een verzamelaar had een affiche ontdekt en hij vroeg zich af hoeveel 'Genteneers, aan de oproep van Bygaloff hadden gevolg gegeven. Het affiche was in de twee landstalen opgesteld, spijtig genoeg hebben we nergens de originele tekst kunnen ontdekken. Gelieve genoeg te nemen met onze vrije vertaling.
- (7) We hebben nergens een biografie van de kolonel kunnen vinden. Dat hij kolonel-eigenaar was van een Don-kozakkenregiment klopt. Dat hij *graaf de Bygaloff* was klopt niet, want in al de rapporten door zijn oversten opgesteld en ook in

Versterkte plaats Sas-van-Gent in 1747. De versterkingen waren in 1815 nog steeds dezelfde. (Foto Kon. Legermuseum).

deze die hij zelf naar het legerkorps stuurde komt alleen het korte 'N.N. Bygaloff, kolonel' voor als onderschrift.

- (8) Zuid-Beveland in het jaar 1887 met Noord-Beveland en Walcheren verbonden (drie-eilandenplan) had vroeger de naam Tergoes. Men kan er nog steeds het stadje Goes vinden.
- (9) We hebben overal gezocht maar zijn spijtig genoeg niet te weten gekomen waarom juist 'één jaar en zes weken'.
- (10) De plaats waar de kozakken bivakkeerden wordt nu nog altijd 'Moskou' geheten. We hebben zelfs een tram in Gent die naar 'Moskou' rijdt.
- (11) De geallieerden hadden besloten een 'Belgisch légioen' op te richten bestaande uit 4 infanterie regimenten. Het 2de regiment kreeg Gent als oprichtings- en garnizoenstad. Op 13 maart was kolonel Polis in de stad aangekomen als bevelhebber van deze nieuwe eenheid en terzelfder tijd als plaatskommandant. Leconte in 'Coup d'oeil sur la Légion Belge' noemt Polis een avonturier van de ergste soort.

BIBLIOGRAFIE

'Gazette van Gend' maand februari 1814.

'La Gazette' van 25 december 1927.

'L'oracle' van februari – maart – april 1814.

A.V. – Kozakken van de Don in de Vlaanders in februari 1814 – Uit : Bierkorf 54e Jg n° 11 – 1953.

BUCHER L.F. – Der Feldzug des dritten Deutschen Armee – Corps in Flandern im Befreiungskrieg des Jahres 1814. – 1854.

CALMON – MAISON – Le général Maison et le 1er Corps de la grande Armée – 1914.

CORTEBEECK C. – De Fransche overheersing in België van 1792 tot 1813. – 1899.

EMILE V. – Artikel over F.A. VARENBERGH – Uit : Messenger des Sciences historiques ou archives des arts et de la bibliographie de Belgique. – 1893.

LECONTE L. – Coup d'oeil sur la légion Belge de 1814. – 1950.

LECONTE L. – Autour d'une proclamation de 1814 – 1954.

NEVE J.E. – Gand sous la Domination française 1792 – 1814 – 1927.

PIRENNE – Geschiedenis van België – Deel III

POULET P. – La Belgique et la chute de Napoleon 1er – 1895.

POULET P. – Quelques notes sur l'esprit public en Belgique pendant la domination Française 1795 – 1814. – 1896.

VAN de MOERE J. – De jonge levieten van het seminarie van Gent te Wezel. – 1856.

VAN DUYSE H. – Les cosaques 1814. – 1896.

VAN WESEMAEL M. – De twee straatliedjes die de intocht van kozakken in de Arteveldestad bezingen – Uit : Oostvlaamsche Zanten 37 Jg N° 5. – 1852.

VERHAEGEN P. – La Belgique sous la domination Française – tome V.